

Omdat de Nederlandse katholieken uit waren op vermeerdering van kerkelijke vrijheid en politieke rechten, achtten zij het in meerderheid niet opportuun hun protestantse medeburgers nadrukkelijk van verlichte denkbeelden te beschuldigen. Wel beschouwden zij de naar 'vrijgeestery' neigende protestanten als slachtoffer van de verlichtingsfilosofen: het beginsel van eigen onderzoek was opnieuw noodlottig gebleken. Op politiek terrein lag dat natuurlijk anders. Toen een orthodoxe protestant in één adem de 'valsche verlichting' en de Patriottenbeweging veroordeelde, liet de *Kerkelyke Bibliotheek* een waarschuwend woord horen: politieke en godsdienstige consequenties van de Verlichting behoorden van elkaar gescheiden te blijven. Nadat de Bataafse Revolutie zich voltrokken had, juichte het tijdschrift echter — samen met de priester-schrijver van een verhandeling over vrijheid, gelijkheid en broederschap — over deze 'dierbare panden' die, tot vervolmaking van het christendom, met de 'waare christelyke gevoelens' verbonden dienden te worden⁷. Een niet gering aantal katholieken plukte immers met ideologisch enthousiasme de emancipatorische vruchten van de revolutionair-verlichte vrijheidsboom!⁸.

Dat zij, door zich periodiek in de strijd der geesten te gaan mengen, op verwijten kon rekenen van angstvallige verdedigers van het sociaal-culturele isolement uit de schuilkerkentijd, heeft de redactie van de *Kerkelyke Bibliotheek* ter dege beseft. Waarom zou men geloofsgenoten met zoveel 'valsche denkbeelden' confronteren, zo liet zij zich in een fictieve dialoog afvragen. Haar antwoord was een zelfverdediging: voordat uit Frankrijk het ongeloof zich vlienderwijs had verspreid, hadden de katholieke 'Leeraren' het ongeloof alleen maar behoeven te verachten; in deze buitengewone tijden moesten er echter 'buitengewoone onderrechten' plaats vinden om de waarheid te doen zegevieren. Of zoals het in een recensie heette: laten we 'kunde en geleerdheid op alle mogelyke wyzen trachten te bevorderen'; met behulp van 'voortplanting van domheid inkruipende wangevoelens en ongeloof af te weeren' was tegen de openbaring en bovendien, zoals de ondervinding had geleerd, noodlottig; ook priesters hadden na hun wijding ten onrechte gemeend aan niemand meer rekenschap verschuldigd te zijn: boeken waren bij hen 'verworpene meubelen' geworden. Vandaar dat in dezelfde recensie prijzend wordt gesproken over een

7. *KB*, II: U, 74 vlg.; *KB*, I:U, 86; *KB*, II: U, 271-279.

8. J.A. Bornewasser, 'De Nederlandse katholieken en hun negentiende-eeuwse vaderland', in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 95 (1982) 577 vlg.